

VEERLE SCHEIRS^a

French reentry courts and rehabilitation

Mister Jourdain of Desistance

HERZOG-EVANS, M. (2013). *French reentry courts and rehabilitation. Mister Jourdain of Desistance*. Parijs: L'Harmattan Criminologie, 311 p.

Panopticon, 35 (5), 486-489

© 2014 MAKLU | ISSN 0771-1409 | SEPTEMBER 2014

- ^a Postdoctoraal onderzoeker, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: Veerle.Scheirs@vub.ac.be).

In het voorjaar van 2013 verscheen het boek *'Le juge de l'application des peines. Monsieur Jourdain de la désistance'* van de Franse strafrechtsspecialiste Martine HERZOG-EVANS. Enkele maanden later heeft de auteur de Engelstalige versie van de studie afgewerkt en gepubliceerd. Deze bespreking heeft betrekking op deze vertaling.

HET EERSTE EMPIRISCH ONDERZOEK NAAR DE JUGE DE L'APPLICATION DES PEINES

Het boek vormt de neerslag van een onderzoek van 2,5 jaar naar de professionele cultuur van de Franse *juge de l'application des peines* (JAP).¹ Voor het eerst sinds de introductie van de JAP in 1958 werd empirisch onderzoek verricht naar de beslissingscultuur van deze actor. HERZOG-EVANS heeft dan ook een erg boeiende studie verricht met een zeer informatief en lezenswaardig boek als resultaat. Hoe en waarom kiezen mensen er voor om JAP te worden? Hoe kijken de JAP naar *desistance* en *compliance*? Wat is de rol van de andere actoren in het beslissingsproces? Allemaal zeer pertinente vragen waarop in het boek een antwoord wordt gezocht.

Het bespreken van dit werk is echter geen sinecure. De data zijn zo gedetailleerd en de analyse omvat zo veel verschillende thema's dat het onmogelijk is om een integraal overzicht te geven van de belangrijkste resultaten. Zoals verder ook zal blijken, is de rijkheid van dit boek misschien ook wel de grootste beperking ervan. Daarom belichten we in deze bespreking slechts enkele aspecten en formuleren we een aantal bedenkingen bij de analyse en de methodologische kwaliteit van het werk.

EEN BOEIENDE, MAAR NORMATIEVE ANALYSE VAN DE 'JAPPERIE'

Het boek leest als een trein. In vijf hoofdstukken wordt de lezer ondergedompeld in de wereld en de professionele cultuur van de JAP. In het eerste hoofdstuk stelt HERZOG-EVANS

¹ De bevoegdheden van de JAP tonen gelijkenissen met de beslissingsbevoegdheden van de Belgische strafuitvoeringsrechter en strafuitvoeringsrechtbanken. Voor een overzicht van de bevoegdheden van de JAP, verwijzen we graag naar het volledige boek van HERZOG-EVANS en/of het rechtsvergelijkende proefschrift van VERPOEST (2012).

zich o.a. de vraag hoe en waarom mensen ervoor kiezen om JAP te worden en daaraan gekoppeld of JAP 'goede rechters' zijn. Ze verwijst hierbij naar de interpretatie van BERMAN & FEINBLATT (2005) van goede rechters als 'therapeutic judges' en beschrijft deze rechter zelf als iemand 'who focuses on the consequences which both the law and the justice system can have on people and their circumstances'. Vrij snel komt HERZOG-EVANS (2013, 23) tot de conclusie dat JAP inderdaad goede rechters zijn. *The research did indeed confirm that, for the most part they are good judges. JAP are good judges because they bring to this position a host of personal and professional skills and they become good judges because they experiment 'Japperie'*. De analyse is interessant omdat de lezer inzicht krijgt in de wijze waarop de persoon van de rechter en de professionele ervaring die deze reeds heeft opgebouwd, sturing geven aan de professionele beslissingscultuur van de JAP. HERZOG-EVANS beschrijft ook zeer helder hoe een rechter groeit en verandert doorheen een zichtbaar proces van socialisatie binnen de professionele cultuur van de JAP. Jammer is echter dat het antwoord op de vraag, 'zijn JAP goede rechters?', al bij voorbaat lijkt vast te staan. HERZOG-EVANS heeft duidelijk een 'pro-JAP bias' en gaat in haar analyse misschien soms iets te veel op zoek naar criteria die deze (vooronder) stelling kunnen bevestigen. De auteur kijkt daarnaast ook met een vrij normatieve, soms moraliserende blik naar haar data. *He gave me the right answers to the questions pertaining to desistance and the role of a JAP'* (eigen onderlijning) (HERZOG-EVANS, 2013, 37). Het is echter niet altijd even duidelijk hoe en op basis waarvan deze 'juiste antwoorden' worden bepaald. HERZOG-EVANS stelt bijvoorbeeld dat de meeste JAP goede rechters zijn omdat ze gericht zijn op de toekomst van de veroordeelde. Vanuit mijn eigen onderzoek naar de beslissingsprocessen van de Belgische strafuitvoeringsrechtbanken (SCHEIRS, 2013) sluit ik me aan bij het feit dat toekomstgerichtheid in de fase van de strafuitvoering belangrijk is vanuit de relatieve autonomie van de straftoemeting ten opzichte van de strafuitvoering en met het oog op het realiseren van de sociale re-integratie van de veroordeelde. Echter kan ik een gelijkaardige verantwoording niet terugvinden in dit boek. Is toekomstgerichtheid geen inherente eigenschap van het werk van een JAP en op welke wijze maakt dit nu juist of een JAP als een 'goede rechter' gezien kan worden? Dit wordt m.i. onvoldoende onderbouwd. Gelijkaardig stelt HERZOG-EVANS dat de JAP 'goede' rechters zijn omdat ze empathisch zijn en de veroordeelden willen 'helpen bij hun re-integratie'.

BEDENKINGEN BIJ DE METHODOLOGISCHE KWALITEIT

Het empirisch materiaal is zeer uitgebreid en werd verzameld in verschillende fasen. In een eerste fase werden er 75 JAP over heel Frankrijk geïnterviewd.² Vervolgens werd ook de 'JAP in actie' bestudeerd, waarbij 46 zittingen werden geobserveerd en 1300 vonnissen aan een grondige analyse werden onderworpen. In een laatste fase van het onderzoek werden ten slotte interviews afgenomen met een aantal partners waarmee de JAP samenwerkt. In deze gesprekken werden de bevindingen van de interviews met de JAP aan deze actoren voorgelegd en besproken. In totaal werden 38 probatiedassistenten, 13 leden van het midden- en directiekader van de probatiediensten, 13 leden van het Openbaar Ministerie en 32 advocaten bevraagd. Deze enorme hoeveelheid data werd verzameld op een korte tijd en zonder enige vorm van projectfinanciering. Voor de dataverzameling werd de auteur bijgestaan en ondersteund door masterstudenten. Daarnaast bleek HERZOG-EVANS zeer creatief in het bevragen van haar respondenten. Zo

² Dit is meer dan 20% van de totale populatie JAP in Frankrijk.

werden sommige interviews face-to-face afgenomen, daar waar andere respondenten per telefoon of Skype bevestigd werden.

Echter, niettegenstaande de auteur terecht reflecteert over de uitdagingen gekoppeld aan het werken met studenten, is de methodologie van de studie onvoldoende onderbouwd. De methodologische keuzes worden amper beschreven en er wordt (bijna) niet gereflecteerd over de beperkingen van het onderzoek, zoals bijvoorbeeld over het snelle tempo en de verschillende wijzen waarop de interviews werden afgenomen. Er wordt ook geen informatie gegeven over de theoretische positionering van de auteur. Dit is jammer, want dit had voor meer diepgang kunnen zorgen en een leidraad kunnen vormen in de enorme hoeveelheid informatie. Daarnaast hadden deze reflecties het perspectief kunnen verduidelijken waarmee de auteur de sociale werkelijkheid bestudeert.

We kunnen eveneens een aantal bijkomende reflecties formuleren bij de analyse en de rapportage van de onderzoeksresultaten. Zo gaat de auteur op sommige plaatsen wat snel over een aantal vanzelfsprekendheden die misschien niet zo vanzelfsprekend zijn en worden sommige aspecten onvoldoende uitgewerkt. Wie de auteur kent, weet dat HERZOG-EVANS uitblinkt in snelheid en efficiëntie, maar hier stel ik me de vraag of de auteur niet te veel aspecten wil belichten in één studie waardoor de analyse op sommige plaatsen vrij oppervlakkig blijft. De auteur lijkt ook te weinig hebben stilgestaan bij het theoretisch kader van het onderzoek waardoor het soms lijkt dat HERZOG-EVANS hier en daar enkele ideeën en/of concepten van bepaalde auteurs (ont)leent die ze dan vervolgens wil toepassen op het discours en de praktijk van de JAP zoals o.a. de verschillende vormen van compliance (BOTTOMS, 2001; ROBINSON & McNEILL, 2008) en het belang van het ritueel in het kader van de strafuitvoering (MARUNA, 2011). Echter worden deze (soms erg zinvolle) concepten op verschillende plaatsen onvoldoende gekaderd, geoperationaliseerd en/of getoetst aan het uitgangspunt van de studie.

In het verlengde daarvan stellen we ons vragen bij de wijze waarop bepaalde vragen worden gesteld aan de JAP en de suggestiviteit in bepaalde antwoordcategorieën. We verduidelijken ons door te verwijzen naar de (zeer interessante) vaststelling van de auteur dat de JAP handelen vanuit een impliciet *desistance*-kompas. Zonder dat de JAP de *desistance*-literatuur kennen of hebben gelezen lijken ze zich in hun beslissingspraktijk te laten leiden door enkele belangrijke principes die ook binnen de *desistance*-literatuur hoog in het vaandel worden gedragen, zoals het sociaal kapitaal van de veroordeelde en/of de vaststelling dat het stoppen met criminaliteit gezien moet worden als een proces van vallen en opstaan. Deze kennis wordt hen echter niet aangeleerd vanuit de opleiding tot magistraat, noch gestuurd door individuele kenmerken van de verschillende JAP, maar is het resultaat van de socialisatie van de rechters binnen de 'Japperie' waardoor deze '*Mister Jourdain's of desistance*' worden. De term *Mister Jourdain* verwijst naar het bekende stuk van Molière, '*Le Bourgeois Gentilhomme*' waarin Monsieur Jourdain ontdekt dat hij onbewust reeds een lange tijd proza spreekt zonder er iets van te weten, naar analogie met de JAP die aldus HERZOG-EVANS handelen vanuit een *desistance*-perspectief zonder dat ze dit perspectief zelf als dusdanig zo benoemen. De (impliciete) aanwezigheid van dit *desistance*-kompas heb ik zelf ook vastgesteld in mijn eigen onderzoek naar de beslissingsprocessen en -praktijken van de Belgische strafuitvoeringsrechtbanken waarbij de leden van de strafuitvoeringsrechtbanken regelmatig verwijzen naar het belang van het versterken van het sociaal kapitaal van de veroordeelde en het realiseren van de sociale re-integratie van de veroordeelde (SCHEIRS, 2013). Echter stel ik me vragen bij de wijze waarop HERZOG-EVANS de rechters hierover heeft bevestigd. De auteur operationaliseert *desistance* vanuit de betekenis die dit in

de academische wereld krijgt zonder de betekenis van *desistance* of sociaal kapitaal op te bouwen op basis van wat dit nu juist voor de JAP betekent. Waarschijnlijk kan dit gekaderd worden vanuit de beperkte reflecties over de methodologische onderbouw van het werk.

EEN BLIK ACHTER DE SCHERMEN VAN DE 'JAPPERIE'

Los van bovenstaande reflecties denk ik dat de auteur een zeer interessant onderzoek heeft gedaan met als resultaat een zeer rijk boek met een boeiende analyse over een professionele cultuur die we nog niet kennen. Zo heb ik de neerslag van de *'humane and fair handling of breach cases'* erg kunnen appreciëren. Deze analyse lijkt de hypothesen te bevestigen die ik eerder in het editoriaal van dit nummer heb geformuleerd. Daarnaast is ook de analyse van de invloed van de enorme caseload op de werking van sommige JAP interessant. HERZOG-EVANS' analyse toont op dit vlak immers eveneens sterke gelijkenissen met mijn doctoraatsonderzoek waar ik heb kunnen observeren hoe een verschil in caseload tussen strafuitvoeringsrechtbanken een duidelijke invloed kan hebben op de wijze waarop de beslissingen vorm krijgen (SCHEIRS, 2013). HERZOG-EVANS' treffende beschrijving van het schrijnende gebrek aan opvangplaatsen voor veroordeelden in de samenleving doet eveneens erg denken aan de Belgische situatie. *'There are no beds in psychiatric hospitals; no places in drug treatment programmes, none in shelters or council housing, and naturally no jobs'* (p. 134).

Het boek van HERZOG-EVANS is met andere woorden geen theoretisch, noch methodologisch pareltje. Echter is het een zeer boeiende en unieke beschrijving van de cultuur van de Franse JAP, een analyse die voor iedereen geïnteresseerd in de Belgische strafuitvoering een aanrader is.

REFERENTIES

- BERMAN, G. & FEINBLATT, J. (2005). *Good Courts. The case for problem-solving justice*. The New Press: New York.
- BOTTOMS, A. (2001). Compliance with community penalties. In A. BOTTOMS, L. GELSTHORPE & S. REX (Eds.), *Community penalties: Change and challenges*. Cullompton, Devon: Willan Publishing, 87-116.
- MARUNA, S. (2011). Reentry as a rite of passage. *Punishment & Society*, 13(1), 171-194.
- ROBINSON, G. & McNEILL, F. (2008). Exploring the dynamics of compliance with community penalties. *Theoretical Criminology*, 12, 431-449.
- SCHEIRS, V. (2013). *De strafuitvoeringsrechtbank aan het werk. Een etnografisch onderzoek naar haar interacties, beslissingsprocessen en -praktijken*. Onuitgegeven doctoraal proefschrift in de Criminologische Wetenschappen, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.
- VERPOEST, K. (2012). *De invulling van de discretionaire ruimte in de strafuitvoering. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de invulling van de discretionaire ruimte bij de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen*. Onuitgegeven doctoraal proefschrift in de Rechten, Universiteit Gent, Gent.